

11. 11. 2025

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

„Co je svéprávnost ?“ - „když je člověk sám sebou“

(Z vyšetření posuzovaného znalkyní na Klinice psychiatrie Fakultní nemocnice v Olomouci dne 21.10.2022 v 11.32 hod).

Nález Ústavního soudu sp.zn. II ÚS 934/2016 ze dne 13.12.2016 shrnuje historii ústavní judikatury ve věci omezování svéprávnosti (dříve omezování způsobilosti k právním úkonům) . Mimo jiné uvádí, „V odůvodnění rozhodnutí o omezení svéprávnosti musí být vždy konkrétně uvedeno, koho, resp. co ohrožuje plná svéprávnost osoby omezované, a dále je třeba odůvodnit, proč nelze situaci řešit mírnějšími prostředky (srovnej rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2865/2012). Nebezpečí, že v případě neomezené svéprávnosti dojde k závažné újmě na straně člověka, musí být nikoliv jen hypotetické.“

MUDr. Jiří Švarc, Ph.D. z Psychiatrické nemocnice Bohnice, se sídlem v Praze - Bohnicích, ve svém článku uveřejněném v časopise „Psychiatrie pro praxi“ přehledně shrnuje pojetí svéprávnosti dle nového občanského zákoníku (č. [89/2012](#) Sb., OZ): „*Omezení svéprávnosti chrání duševně nemocné osoby před následky jejich poruchy; Svéprávnost omezoval již rakouský Všeobecný zákoník občanský (ABGB) z r. 1811. V r. 1964 byl pojem „svéprávnost“ nahrazen „způsobilostí k právním úkonům“ a nový občanský zákoník se vrátil k původnímu pojmu „svéprávnost“ a upustil již od úplného zbavení. Nově lze svéprávnost jen omezit v určitém rozsahu, tedy ke všemu ostatnímu jednání je člověk způsobilý. Zpravidla půjde o omezení při nakládání s majetkem od určité stanovené hodnoty. V roce 2011 bylo v ČR 26 520 osob zbavených způsobilosti k právním úkonům a 5 741 bylo omezeno. Ve stejně lidnatém Švédsku je svéprávnost upravena cca 4 000 osobám. Úplné zbavování způsobilosti k právním úkonům bylo dosud v ČR nadužíváno zřejmě proto, že vynést rozsudek o zbavení bylo podstatně jednodušší než o omezení (kde bylo třeba specifikovat, v čem a jak se osoba omezuje). Nadměrné zbavování způsobilosti využívali příbuzní, obávající se právního úkonu, který by je připravil o dědictví. Zbavení svéprávnosti navrhovaly i obecní úřady, aby nebyly obtěžovány opakovanými stížnostmi; nebo např. bytová družstva, aby se zbavila nepohodlných nájemníků. Právně nekonformní byly i rozsudky zbavující člověka práv upravených jinými právními předpisy, např. rozhodovat se o poskytování (resp. odmítnutí) zdravotních služeb. Nadměrnému zbavování způsobilosti zabránil Ústavní soud ČR v judikátu z 12. 7. 2010. Ústavní soud v tomto rozhodnutí vyjádřil zděšení nad počtem osob zbavených způsobilosti, když k ochraně dotčených postačuje jejich omezení. Správné otázky by měly směřovat k tomu, zda u posuzovaného jde o duševní poruchu, která není jen přechodná, a jakým způsobem tato porucha ovlivňuje jeho schopnost právně jednat, zda hrozí posuzovanému jeho právním jednáním závažná újma, zejm. zda může posuzovaný nakládat samostatně s majetkem a do jaké výše. Popř. může soud zacílit na právní úkony, které mohou daného člověka reálně ohrozit (navázání pracovního poměru, uzavření manželství apod.) Běžný rozsudek by mohl znít např. „Není schopen nakládat s majetkem převyšující výši životního minima měsíčně.“ Všech ostatních úkonů pak je schopen.“*

Na dožádané soudy, kde jsou vyslycháni znalci, jezdím s touto jednou jedinou otázkou. „ Proč má být vlastně posuzovaný (či posuzovaná) omezen(a) ve svéprávnosti ? To, že je člověk nemocný, přece ještě neznamená, že je nesvéprávný ? “. Zlomky odpovědí psychiatrů jsou pak zachycovány soudními čekateli na svépomocně psaných protokolech. Tato odpověď v zásadě zní : „Můj znalecký úkol se

týkal medicínské stránky věci. A ten úkol jsem splnil(a)". Na právní otázku pak musí odpovědět soud. Dle znaleckého vyšetření posuzovaného : ... (Proč přišel o své bydlení) „ (dům) jsem získal po rodičích, 4 nás bylo ... já jsem dostal dům a ostatní nic ... manželce jsem napsal svůj barák a ona ho prodala ... ona ho prodala a má ho jakýsi borec ... Tož je mi to líto, ale když ji potkám, tak chcu nějaký drobnák, třeba stovku nebo 200, tak ona mi ho dá ... takový je život, ona mě neobelhala ... byli jsme spolu kolem 10-ti roků ... Od té doby, co prodala ten dům, tak nemám nic ... to je ze tři roky ... ve Val.Mezu mi říkali, že na Elimu je volné ...“ (Zda by odešel jinam, kdyby mohl) ... „dlouho jsem děcka neviděl ... nevím, kde tam bývají, nic ... odešel bych do Zlína ... i kvůli práci ... ale tam jsem přišel o občanku i o všechno (Co je svéprávnost ?) ... když je člověk sám sebou“... Indexikalita je z latinského index = ukazatel, návěští, rejstřík. Jde o termín fenomenologické sociologie. Nositelem indexikalit je přirozená hovorová řeč. Rozhodující je pak zkušenost, která má obecný přesah. Takzvaná kazuistika. Případové studie. Z podnětu k omezení svéprávnosti se lze dočíst, že posuzovaný... „když nemá peníze, vybírá jídlo z popelnice a do azylového domu nosí občas zkažené jídlo, které jí ... lze hovořit téměř o absenci jakýchkoliv hygienických návyků ... běžně chodí ve velmi znečištěném oděvu, na radu pracovníků se odmítá převléci ... v zimě například nosí otevřenou obuv, rozepnutou mikinu, žádnou bundu ... s penězi nedokáže samostatně hospodařit. Velmi brzy peníze utratí, rozdává nebo rozpůjčuje ostatním klientům ... ačkoliv má obdobně nízký příjem jako ostatní klienti, neváhá jim ze své sociální dávky půjčit i větší částky (např. 2 tisíce Kč). Pak po zbytek měsíce nemá peníze pro sebe na jídlo a další potřeby, a tak chodí vybírat popelnice, nosí do sběru kov aj., za což dostane nějaké peníze. Hledá vratné lahve, které vrací do obchodu“ ... Heinrichu Mattonimu se „nepodlomila kolena“ ani před rakouskou císařovnou v nemocnici dvorního doktora Löschnera a na její rozmarný dotaz odpovídá : „Máte pravdu madam, řeklo mi to mnoho žen (že je hezký člověk), ale jen jedna císařovna“. Ovšem jen o pár let později to před lékařskou komisí vůbec nemá jednoduché: „Seděli proti mně za dlouhým stolem, tři profesori. Všichni měli plnovousy, ten prostřední ho měl nejdelší. „Začneme“, řekl najednou ten prostřední, asi předseda komise. Odpovídejte přesně, na co se Vás budeme ptát ! Je Vám to jasné ? Přikývl jsem. Seděl jsem na židli rovný jako pravítko a snažil se netrást zimou. „Jak se jmenujete ?“ optal se předseda pohledem se zavrtil v papírech. Vytřeštil jsem na něj oči. Nesmyslnost otázky mi byla zřejmá, přece to musel vědět, když mě tu vyšetřoval ... „Vaše jméno“, zopakoval a stále na mě nepohlédl. Polila mě hrůza. Věděl jsem to, co chtějí slyšet, určitě jsem to věděl, ale když jsem otevřel ústa, vyšlo z nich jakési zaskřehotání - „to přece znáte...“. „Přesto nám ho řekněte.“ „Já to samozřejmě vím ... je to přece moje jméno ...“ Vteřiny nemilosrdně běžely... „Tak se uklidníme“, řekl, stále naprosto neúčastně. „Vždyť o nic nejde. Zkusíme si něco jiného. Třeba kolik je nám let ?“ Kolik let, proboha, hřmělo mi v hlavě, kolik let, to přece vím, pořád, každý okamžik mého života vím, kolik je mi let, mají to napsané támhle v těch zatracených papírech ... „Stává se nám tohle často, milý pane ?“ ... (Petr Zikmund : Já, Mattoni, legenda o prodávaci vody). Heinrich Mattoni totiž právě koupil Lázně Kyselka od hraběte Černína, který již nebyl finančně schopen je udržovat. Lázně Kyse Neboli, právě toto musí být předmětem lka (německy *Bad Gießhübl*), starším jménem Kysibl, byl komplex lázní v obci Kyselka u Karlových Varů. Lázeňské budovy leží na jih od vlastní obce, na pravém břehu Ohře a severozápadním úpatí vrchu Bučina. Právě v těchto lázních pramení Mattoniho minerálka. V dobovém označení „voda z bukového vrchu“. Manželka Heinricha Mattoniho (Wilhelmina Therezie Knollová), tehdy protestovala, a dlužno říct, že celkem oprávněně, proti reálné hrozbě zruinování celé rodiny ... Jinak také řečeno, aby bylo vůbec možné někoho omezit ve výkonu jeho práv, tak musí být nejdříve tato práva reálně vykonávána. Tak, jak je vykonával například zmíněný Heinrich Mattoni. Ale ani to nestačí. Musí být vykonávána v rozporu z dobrými mravy. Nebo alespoň v rozporu s jakýmikoli známými mravy. A to ještě ke škodě posuzovaného. A právě toto musí předcházet soudu. Nebo-li, právě toto musí být předmětem skutkového stavu věci, má-li být vůbec „o něčem“ jednáno a rozhodováno. Teprve z výkonu práv je možné usoudit, zda jsou zde předpoklady pro jejich omezení

Významným v dané sledované věci se stalo usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22.9.2023, sp.zn. 14 Co 169/2023, kterým odvolací soud zrušil rozsudek soudu prvního stupně a zastavil soudní

řízení o omezení svéprávnosti. Cituji z odůvodnění rozhodnutí : „Soud je v řízení ve věcech svéprávnosti vždy povinen zvažovat, zda míra nebezpečí, která posuzovanému hrozí, vyváží tak zásadní zásah do práv člověka, jakým omezení ve svéprávnosti zcela nepochybně je (nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 12. 2016, sp. zn. II. ÚS 934/16). Nutno přitom v každém jednotlivém případě vycházet z toho, že rozhodování o omezení svéprávnosti člověka se dotýká práva na lidskou důstojnost, na garance komplexně pojímané právní osobnosti, tj. v konečném důsledku zasahuje do samotné podstaty lidství. Omezení svéprávnosti je vždy závažným zásahem do integrity člověka; je tedy třeba vycházet z myšlenky v zásadě svobodného, autonomního jednotlivce, kterému nesmí být ze strany státu znemožňováno realizovat svou představu o štěstí vnučováním ochrany státu tam, kde si jednatel dokáže pomoci sám. Ze shora uvedeného tedy vyplývá, že samotná existence duševní poruchy u člověka důvodem pro zásah do jeho svéprávnosti být nemůže. Ten je odůvodněn pouze a jedině za předpokladu, kdy existuje riziko, že si člověk svým právním jednáním v důsledku duševní poruchy způsobí závažnou újmu, přičemž tato újma musí v době vyhlášení rozhodnutí (ust. § 154 odst. 1 o. s. ř.) reálně hrozit. Dle názoru odvolacího soudu nutno v daném ohledu akcentovat, že posuzovaný je zcela nemajetný, přičemž k dispozici pro svou potřebu má pouze dávky pomoci v hmotné nouzi ve formě příspěvku na živobytí v aktuální výši 3 130 Kč měsíčně (kterýžto příjem skýtá posuzovanému k dispozici částku cca ve výši 104 Kč denně). Na tomto místě nutno poukázat na existenci ust. § 64 o. z., dle kterého člověk ani při zásahu do svéprávnosti nemůže být zbaven práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života. Dále nelze přehlédnout, že v řízení nikterak nevyplývalo, že by posuzovaný měl (při svém dosavadním systému hospodaření s finančními prostředky) jakékoliv dluhy.

Závěrem není vůbec od věci připomenout si alespoň jednu historickou momentku ze života lidí považovaných ve své době celým svým širokým okolím bez jakýchkoliv pochybností za mimořádně duševně zdravé. A vlastně za vizionáře: V jistém klíčovém historickém okamžiku dějin československého státu v únoru roku 1948, ale ještě před legendárním „návratem Klementa Gottwalda z hradu“, je budoucí prezident focen novináři s hřejivou beranicí na hlavě. Tu beranici mu krátce před tím poskytl starostlivý Rudolf Slánský, který stál hned vedle něj po jeho levé ruce. I když on sám už druhou čepici neměl, ta čepice pak jako jediná zbyla z přítomnosti stranického důvěrníka na pečlivě vyretušovaných dobových fotografiích. Milan Kundera se mýlil, když tvrdil, že jde o beranici Vladimíra Clementise. Přehlédl totiž, že po Vladimíru Clementisovi zbyl klobouk po pravé ruce řečníka... (Milan Kundera : „Kniha a smích a zapomnění“, první kapitola : „Clementisova čepice“).

JUDr. Milan Trlica,
advokát

Horní náměstí 3
75501 Vsetín

Další články:

- [Nová „tlačítková“ povinnost pro e-shopy](#)
- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)
- [Darování pro případ smrti nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí a určení výše odměny soudního komisaře](#)
- [Flotilová novela: Kdo a kdy musí nově získat licenci k distribuci pojištění?](#)
- [Nová pravidla pro ground handling v EU a jejich dopady na letecký sektor](#)

- [Právní due diligence nemovitostí: na co se v praxi skutečně zaměřit](#)
- [Hmotněprávní opatrovník obchodní korporace: mezi efektivní ochranou a zásahem do korporální autonomie](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skryté ujednání v realitní smlouvě - zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)